דיני אוהלים המותרים בשבת

א. תלמוד בבלי מסכת עירובין דף קב עמוד א

הכי א״ר אסי הני כיפי דארבא בזמן שיש בהן טפח א״נ אין בהן טפח ואין בין זה לזה ג׳ למחר מביא מחצלת ופורס עליהן מאי טעמא מוסיף על אהל עראי הוא ושפיר דמי הנהו דכרי דהוו ליה לרב הונא דביממא בעו טולא ובליליא בעו אוירא אתא לקמיה דרב אמר ליה זיל כרוך בודייא ושייר בה טפח למחר פשטה ומוסיף על אהל עראי הוא ושפיר דמי א״ר משום רבי חייא וילון מותר לנטותו ומותר לפורקו בשבת כילת חתנים מותר לפורקה ולנטותה בשבת א״ר ששת בריה דרב אידי לא אמרן אלא שאין בגגה טפח אבל יש בגגה טפח אסור...

ב. תלמוד בבלי מסכת ביצה דף לב עמוד ב

אמר רב יהודה האי מדורתא מלמעלה למטה שרי מלמטה למעלה אסור וכן ביעתא וכן קדרה וכן פוריא וכן חביתא

ג. רש״י מסכת ביצה דף לג עמוד א

והלכתא כו׳ - הך הלכתא אליבא דמאן דאית ליה מוקצה אקבע, אבל אנן כר״ש ס״ל, בין במוקצה בין בדבר שאינו מתכוין, וכר״י במכשירי אוכל נפש - וכולהו שרו: בין חזרא, בין סמיכת קדרות והקפת חביות ומדורתא וקדרה, וכל האמוראים שאסרו את אלו למעלה - תלמידי דרב הוו, ורב סבר לה כרבי יהודה במוקצה, ואנן קיימא לן כרבי שמעון.

ד. תוספות מסכת ביצה דף לב עמוד ב

מלמטה למעלה אסור - משום דהוי דרך בנין וכן הוי טעמא דכולן וא״ת היכי מסדרין שלחן שאין לו רגלים על גבי ספסלים שלו דמתחלה משימין הספסלים ואח״כ משימין עליהם את השלחן י״ל דהואיל ואין להם מחיצות שרי וכל הני מיירי דאית להו מחיצות לצדדים המגיעות לארץ ותימה דאמר בשבת (לו:) מחזירין קדרה על גבי כירה והתם (לח:) קאמר מאן דאית ליה מחזירין דאפי׳ בשבת מחזירין וי״ל דכל הנך אינן אסורין אלא היכא שמתקן האהל והמחיצות אבל אם עשה האהל בלא מחיצות שרי והתם גבי כירה המחיצות היו עשויות מתחלה... וגם פוריא לא מיירי כגון מטה שלנו שאין לה מחיצות אלא שיש לה מחיצות אך תימה דאמר בשבת (קלט:) האי פרוונקא דכובא אסירא והתם המחיצות היו עשויות כבר וי״ל דשאני התם הואיל ורחב הכובא יותר מדאי נעשה כאהל פרש״י דרב יהודה דהכא ס״ל כרבי יהודה דאוסר מוקצה ודבר שאין מתכוין אבל אנן ס״ל כר״ש ודבר שאין מתכוין מותר ודוחק הוא לומר דכל הני מילתא דלא כר״ש אלא נראה לומר דאפי׳ ר״ש מודה דהויא הכא אסור דהא דאר״ש דבר שאי״מ מותר היינו כגון שעושה דשאי״מ לעשותו אבל הכא מתכוין לעשות מה שהוא עושה.

ה. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קלח עמוד א

תני רמי בר יחזקאל טלית כפולה לא יעשה ואם עשה פטור אבל אסור היה כרוך עליה חוט או משיחה מותר לנטותה לכתחילה ...אמר רב יוסף חזינא להו לכילי דבי רב הונא דמאורתא נגידו ומצפרא חביטא רמיא אמר רב משום רבי חייא וילון מותר לנטותו ומותר לפורקו ואמר שמואל משום רבי חייא כילת חתנים מותר לנטותה ומותר לפורקה אמר רב ששת בריה דרב אידי לא אמרן אלא שאין בגגה טפח אבל יש בגגה טפח אסורה וכי אין בגגה טפח נמי לא אמרן אלא שאין בפחות משלשה סמוך לגגה טפח אבל יש בפחות משלשה סמוך לגגה טפח אסור ולא אמרן אלא שאין בשיפועה טפח אבל יש בשיפועה טפח שפועי אהלים כאהלים דמו ולא אמרן אלא דלא נחית מפוריא טפח אבל נחית מפוריא טפח אסור

ו. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קלח עמוד א

מנקיט אביי חומרי מתניתא ותני הגוד והמשמרת כילה וכסא גלין לא יעשה ואם עשה פטור אבל אסור אהלי קבע לא יעשה ואם עשה חייב חטאת אבל מטה וכסא טרסקל ואסלא מותר לנטותן לכתחילה

ז. רש״י מסכת שבת דף קלח עמוד א

אבל מטה - שלנו, המחוברת ועומדת, אם היתה זקופה או מוטה על צדיה - מותר לנטותה לישבה על רגליה ואף על גב דהשתא עביד אהל - שרי, דלא מידי עביד אלא ליתובא בעלמא. כסא טרסקל - כך שמו... ועליונו של עור, ומקפלין אותו, וכשמסלקין אותו סומכין אותו לכותל, וכשרוצה לישב עליו נוטהו ויושב על ארבע רגלים. ואסלא - עשוי כעין כסא טרסקל, אבל עור הפרוש עליו נקוב לבית הכסא - מותר לנטותו לכתחילה, דהא עביד וקאי.

ח. תוספות מסכת שבת דף קלח עמוד א

כסא טרסקל - יש בהן עור וכשרוצה לישב עליו נוטה העור ויושב על ד׳ רגלים כדפירש בקונטר׳ וכגון שהוא קבוע בכסא דאם לא כן היה אסור לנטותו כדאמר בפ׳ המביא (שם דף לב:) אמר רב יהודה האי מדורתא מלמעלה למטה שרי פירוש כשנותנין עצים מכאן ומכאן ונותנין עליהם עצים ארוכים ארכן לרחב של אלו ובמביא תחילה עצים שנותן למעלה ואחרי כן עצים שמכאן ומכאן אינו כן דרך עשיית אהל לעשות הגג תחילה ואחריו הדפנות ושרי וכה״ג קרי מלמעלה למטה מלמטה למעלה אסור... ומיהו יש לפרש הך דשמעתא באינו קשור ומיירי כגון שעושה מלמעלה למטה אבל משמע דבכל ענין מיירי, מ״ר, וכל הנהו דאסרינן בביצה אומר ר״ת דדווקא דברים שיש להם מחיצה עד לארץ אבל להושיב

הקדרה על טרפיד בי״ט שרי אפילו מלמטה למעלה להביא הטרפיד תחילה ואחר כך להושיב הקדרה וכן להושיב השולחן על גבי ספסלין וביעתא וקידרא וחביתא ופוריא י״ל שיש להם מחיצה, מ״ר

ט. נודע ביהודה או״ח תנינא סימן ל

והנה יש לדון עוד לצד היתר בפאראסאל הנ״ל ולדמותו לכסא טרסקל ואסלא שאמרו שבת דף קל״ח ע״א שמותר לנטותם לכתחלה ופירש״י כסא טרסקל עליונו של עור ומקפלין אותו וכשמסלקין אותו סומכין אותו לכותל וכשרוצה לישב עליו נוטהו ויושב על ד׳ רגלים ואסלא עשוי כעין כסא טרסקל וכו׳ מותר לנטותו לכתחלה דהא עביד וקאי עכ״ל רש״י. ולכאורה כוונת רש״י בזה דלא תימא דאסור משום שנוטה אוהל ולכן כתב דהא עביד וקאי שהעור למעלה כבר הוא על הרגלים ואינו אלא מרחיב הרגלים זו מזו ולכן אינו מיחשב שעושה עתה אוהל. ואם כן גם הפאראסאל הוא כזה שאינו אלא מרחיב צדדיו זה מזה וממילא נשאר האוהל ולאו מידי עביד דהא עביד וקאי. אבל זה באמת אין כוונת רש״י דהרי לפי זה קשה גם בטלית כפולה הוא באופן זה שהטלית פרוסה באמצעותיה על הנס ושני צדדיו תלוים למטה זה מצד זה של הנס וזה מצד זה סמוכים להדדי ולמחר מושך צד אחד למזרח וצד שני שכנגדו למערב ונשאר החלל ביניהם ממילא ולמה בעינן שם חוט או משיחה הא ג״כ עביד וקאי. ואף שיש לדחות דטלית אינו מיוחד לזה כמ״ש לעיל לכך בעינן חוט או משיחה משא״כ כסא טרסקל שמיוחד לזה מ״מ אי מטעם עביד וקאי הוא ונמצא שאינו עושה עכשיו כלום א״כ מה לי מיוחד לזה ומה לי אינו מיוחד : ועוד קשה דהרי רש״י שם בדבור הקדום ד״ה אבל מטה כתב אם היתה זקופה או מוטה על צידה מותר לנטותה לישבה על רגלים אע״ג דהשתא עביד אוהל שרי דלא מידי עביד אלא ליתובא בעלמא עכ״ל רש״י. ובוודאי כוונת רש״י במה דכתב דלאו מידי עביד אף שכתב דהשתא עביד אוהל מ״מ לאו מידי עביד דאין אוהל אלא במה שצריך לאויר שתחתיו וזה אינו עשוי לאויר שתחתיו אלא ליתובא בעלמא וזה פשוט בכוונתו וא״כ למה הוצרך בכסא טרסקל ואסלא ליתן טעם דהא עביד וקאי. א״ו דהאי עביד וקאי לא על אוהל קאי דהאוהל באמת לאו עביד וקאי שעיקר האוהל הוא האויר שבין המחיצות וזה לא עביד וקאי כי בהתכפלו נתקרבו הצדדים ולא נשאר אוהל ועכשיו בהפרידו את הרגלים ומרחיקם זו מזו הוא עושה אוהל אבל אין בזה איסור אוהל שהרי ליתובא עביד. אבל כוונת רש״י דרש״י לשיטתו דאיהו מפרש הני חומרי מתניתא דמינקט אביי שם לאו בדיני אוהל לחוד מיירי שהרי בכסא גלין פירש״י הטעם שמא יתקע ועיין בתוס׳ ד״ה כסא גלין שבאמת נאדו מפירוש רש״י לפי שהם מפרשים כל הנך מתניתא בדיני אוהל ועכ״פ רש״י לשיטתו והי׳ קשה לו בכסא טרסקל אף דמשום אוהל ליכא דליתובא עביד מ״מ ליתסר משום האי טעמא גופיה שעושה כסא לישיבה ע״ז יהיב רש״י טעמא שמותר דהא עביד וקאי שרגלים והעור הכל עביד וקאי אלא שמרחיק הרגלים ואין כאן דבר חדש. זה פשוט בעיני בכוונת רש״י. ובמג״א בסק״ח באמת כתב דלאו מידי עביד אלא ליתובא אהך כסא העשוי פרקים. ואמנם מה שהתיר המג״א שם להעמיד החופה לכאורה יש לדחות דהחופה צריך לאויר שתחתיה ועביד אוהל. ולכן נראה דסבר המג״א כיון שאין החופה נעשית להגן מפני שמש או גשם רק לכבוד חתן וכלה ג״כ לא נקרא אוהל

י. שו״ת חת״ס או״ח סימן עב

כיון שזכינו לדין שאיננו דאורייתא, א״כ ממילא אפילו אסורא דרבנן ליכא, דהרי טלית כפולה אי אית ביה חוטין שרי׳ אפילו לכתחלה והכא נמי קרסים ולולאות הוה כחוטין כמ״ש נב״י בעצמו, ועוד הכא עדיף טפי שעשוי ומתוקן מעיקרא לכך והוה כמו כילת חתנים דמקיל ביה הרי״ף ורמב״ם [פכ״ב ה״ל] משום שעשוי מעיקרא לכך וע״כ קרוב לומר שאפילו מדרבנן שרי, וא״כ לכל הפחות מותר לפותחם ע״י גוי ואין להרעיש העולם בשביל זה.

יא. חזו״א או״ח סימן נב אות ו

ודברי הנוב״י תנינא סי׳ ל בפתיחת הפאראסאל אינם מתיישבים דזה ממש דין כסא טרסקל ואין מקום לחלק כאן בין נעשה לאהל בין לא נעשה לאוהל, שהרי זה חשיב כתשמיש דלת וזה טעם ההיתר, וע״כ מיירי דאיכא גם מחיצות לדעת תוס׳ דבלא מחיצות לעולם מותר... ומ״מ כיון שהוא גוף אחד וכן דרך תשמישו אין כאן אוהל והיינו נמי טעמא דלמד ממנו המג״א היתר פריסת החופה אע״ג דמתכוין לאהל, והיינו נמי טעמא דמתירין לפתוח דלת הגג שעל הסוכה ולסתום בעת הגשם, וה״נ אם קבעו עמוד בארץ וסביביו מחיצות תלויות על צירים לפותחם ולנועלם לשבת תחתם לצל מותר, וכבר הביא הנוב״י כל זה אבל מה שכתב אינו מתיישב, ומה שיש לדון הוא משום תיקון מנא כיוון שבפתיחתו ראוי לשמש בו בכל מקום חשיב תיקון מנא טפי מפריסת אוהל במקום זה, וגם אוושא מילתא טפי ניכר בו עובדא דחול וגורם פירצה והרי אסרו כילה מפני שאינן בני תורה והרי הדבר מסור לחכמים לגדור גדר במקום הפרצה, וזה חמור יותר מאיסור פרטי ליחיד כי זה גדר לעם כולו ולדורות.

מן האמור נלמד דעגלות של תינוקת שיש עליהן סוכה הנמתחת ונקפלת מותר למותחה ומותר לקפלה אע״ג דכשמותחה עושה גג ומחיצות וגם כוונתו לצל ויש בגגה טפח מ״מ כיון דהסוכה קבועה בעגלה ועשוי׳ לנטותה ולקפלה חשיב כדלת הסובבת על ציריה וככסא טרסקל

יב. פמ״ג או״ח סימן שטו א״א ס״ק ח

ואותן גגין שנושאין בגשמים, אפשר דגרע מכאן דהני אין צריך לעשות כלום כי אם הפשיטה והכפילה משא״כ בגגין צריך לקשר הרצועות קצת

יג. אגרות משה או״ח ח״ד סי׳ קה ד״ה ובדבר

ובדבר למתוח האהל הקבוע בעגלות תינוקות שהחזו״א התיר ויש לפקפק בדבריו במה שחולק על הנו״ב ואין עתותי לפי שעה לעיין בזה הרבה, לכן יש להחמיר שיניח מער״ש שיהיה פרוס מעט שיעור טפח וכשיצטרך בשבת ימתחם לגמרי דיהיה רק הוספת אהל עראי שמותר וכמדומני שכן נוהגין

יד. שמירת שבת כהלכתה פרק כד אות טו

גדר גדרו גדולי הדורות ז״ל ואמרו שאין לפתוח מטריה או שמשיה בשבת וביו״ט, וגם אם הן פתוחות מבעוד יום - אין להשתמש בהן, גם במקום שיש בו עירוב. אבל שמשית - גינה שתקועה בקרקע מבעוד יום או סככה (מרקיזה) שמעל מרפסת או מעל חלון - ראוה וכדו׳, מותר לפותחן ולקפלן.

טו. שמירת שבת כהלכתה פרק כד אות יג

סוכך שמחובר אל מחיצות באמצעות צירים, או שמחובר להן דרך קבע באופן אחר, מותר לפורסו בשבת, כדי לגונן בפני השמש וכדו׳. ולכן מותר לפתוח בשבת גגון של עגלת - ילדים, אם אמנם היה מחובר לעגלה מבעוד - יום (אבל אם חיבר את הגגון אל העגלה בשבת, אפילו בדרך המותרת, כגון שהוא מחובר על - ידי צירים או וויות, לא יפתחנו בשבת). ומכיון שכבר קיים אוהל, אף מותר לפרוס רשת או כילה על - גבי העגלה כולה, ויתחיל לפורסה מצד הגגון.

טז. חידושי הריטב״א מסכת שבת דף קלח עמוד א

אהל קבוע לא יעשה וכו׳ אבל מטה וכסא גלין וטרסקל ואסלא. פרש״י ז״ל הוא כמו ספסל והוא של עור וכשרוצים לשבת עליו יש לו ארבעה רגלים ומכניסן בארבעה נקבים שיש בו ויושב עליו וכשרוצה להצניעו מקפלו ומצניעו, וכיון שכן שכל אלו אין עשויין להשתמש תחתיהן אלא עליהם, מותר אפי׳ לכתחילה, והוא הדין אלו השולחנות שאין רגליהם קבועים שמותר, דהא שולחן להשתמש עליו עביד.

יז. ריבב״ן מסכת שבת דף קלח עמוד א

אם היו זקופים ליישבן על רגליהם שרי. שאינה עשויה אלא להשתמש למעלה ולא למטה, ולא חשיב אהל

יח. רבינו יהונתן מלוניל מסכת שבת נו ע״ב (מדפה״ר)

אבל מטה שלנו המחוברת ועומדת אם היתה זקופה או מוטה על צדה מותר לנטותה לישבה על רגליה ואף על גב דהשתא עביד אוהלא שרי דלאו מידי עביד אלא ליתובי בעלמא. כסא, ידוע. טרסקל, כך שמו ובלעז פרשטול, ועליונו של עור ומקפלים אותו לכותל וכשרוצה לישב שם מטהו על ד׳ רגלים ומותר לכתחילה דהא מחובר ועומד הוא.

יט. ספר אור זרוע חלק ב - הלכות שבת סימן עח

אבל מיטה כסא טרסקל ועסלא מותר לנטותן לכתחילה פירש״י... מותר לנטותו לכתחילה דהא עביד וקאי עכ״ל. ולא דמו הני להנהו דפ׳ המביא כדי יין... מדורתא מלמעלה למטה שרי מלמטה למעלה אסור וכן ביעתא וכן פוריא וכן חביתא ... כל הני הת׳ בעי שנוי משו׳ דלא מינכרי מחיצתייהו הלכך השת׳ הוא דעבי׳ מחיצה אבל הני דשמעתין דמינכרי מחיצתן ועבידי וקיימי לית בהן משום אוהל ומותר לכתחילה. הילכך אותו הברזל בעל שלש הרגלים שמעמידים עליו את הקדירה מותר ממ״נ להשים עליו קדירה ביום טוב אי אותם רגלים חשיבי כמחיצה הא עבידי וקיימי ושרי ואי לא חשיבי מחיצה כ״ש דשרי.

כ. פסקי רי״ד מסכת שבת דף קלח עמוד א

אבל מטה וכסא טרסקל ואסלא מותר לנטותן לכתחילה. פי׳ מטה שהיא מחוברת הכל, אלא שהיא זקופה על רגליה או על צידה מותר ליישבה. וכן כסא טרסקל שהוא עור מחובר בד׳ רגלים, וכשרוצה פושט הכרעים והעור נמתח ויושב עליו, וכשרוצה מחבר הכרעים ומקמטו, וכיון שהוא מחובר עם הכרעים מותר לנטותו,

כא. ספר יראים סימן רעד [דפוס ישן - קב]

וכל אהל שאין אדם עשוי להשתמש תחתיו באוירו מותר לכתחילה דתנן בפרק תולין הגוד והמשמרת כילה וכסא אדם גלין לא יעשה ואם עשה פטור אבל אסור פי׳ דכל הני עשויין להשתמש תחתיהן [מטה וכסא וטרסקל מותר לנטותן לכתחילה פי׳ לפי שאינן עשויין להשתמש תחתיהן] ורבותינו פירשו לפי שהם נטוים ועומדין ואינו נראה לי דהא אינם נטוים ועומדין נמי שרי כדאמרי׳ בפרק כירה בי ר׳ חייא הוה מטה גללניתא דהוו מהדרי לה ביומא טבא אלא ודאי טעמא לפי שאינם עשויים להשתמש תחתיהם והאי דאמר בביצה פרק המביא א״ר יהודה האי מדורתא מלמעלה למטה שרי מלמטה למעלה אסור וכן ביעתא קידרא ופוריא ותנן נמי אין מקיפין שתי חביות לשפות עליהם את הקדירה משום אהל כולם עשויים להשתמש תחתיהן. מדורתא לתת תחתיו קסמים להדליק. ביעתא כלי חלול כעין טרפיד בלע״ז והחלל קטן ונותנין עליה לצלות והאש עושין תחתיה ומתבשל פוריא מטות גבוהות וישנים תחתיה אבל דבר שאין פריסתן להשתמש תחתיו אלא עליו מותר ומיהא סמכינן לתת שלחן על סמיכותיו שאין נותנו להשתמש תחתיו אלא עליו ואפי׳ עשויין להשתמש תחתיהן אם נטויים ועומדים מותרין כאשר פירשתי

כב. משנה ברורה סימן שטו ס״ק לח שעה״צ מו

ומותר לפרקה - שכל אהל שאין בו משום בנין אין בו משום

סתירה: [שעה״צ מו] עיין במאמ״ר שהטעם שמותר להחזירו לאיתנו הראשון כמו שהיה מתחלה, וכוון בזה לתרץ קושית העו״ש דאמאי מותר לסותרו, והלא אסור לסתור אף אהל עראי, כמבואר ברמב״ם, ולא אבין תרוצו, הלא בגמ׳ בכלי דרב הונא מוכח דמותר לסותרו לגמרי ולהשליכו לארץ, ושם מיירי גם כן כשהיו חוטין תלויין מערב שבת, כדאיתא בתוס׳ ובראי״ש, וע״כ אנו מוכרחין לומר דסבירא לה להש״ס דאהל עראי כזה שהיתר לתקנו בשבת מחמת שהיו לו חוטין כרוכין מערב שבת לא גזרו חכמים על סתירתו

כג. שו״ת אבני נזר חלק אורח חיים סימן רכג אות יא

ומ״מ נוטלין בשבת. ואף דחזרה אסור משום עשיית אהל. לא מיתסר הנטילה משום סתירת אהל. דבשלמא החזרה אסור. דהוי גמר מלאכת בנין עשיית אהל. אבל הנטילה לאו גמר מלאכת הסותר עד שיסתור גם המחיצות. דכשם שאין עשיית אהל רק עם המחיצות. כך אין סתירת אהל רק עם המחיצות. אלא שמכל מקום החזרה אסור משום גמר מלאכת בונה. אבל הנטילה לאו גמר מלאכת הסותר.

כד. שער הציון סימן שטו ס״ק לא

וגם מיירי שהעמיד עתה אותה בשבת במקום הזה כדי לפרוס עליה, וכן מדוקדק לשון הטור, דאם היתה עומדת פה מבעוד יום הרי נעשו המחיצות מבעוד יום ולית בזה משום אהל עראי, וכנ״ל, ולפי זה משכחת לה לענין איסור דרבנן דסתירה חמור מבנין, דבסתירה בודאי אפילו הכל נעשה מבעוד יום שייך בהו שם סתירה

כה. חזו״א או״ח סימן נב אות ז ד״ה תוד״ה

ויש לעי׳ אם מותר לפרק אהל ולהניח טפח או להניחו כרוך בחוט דאע״ג דזה מותר לנטות מ״מ י״ל דאסור לפורקה דמ״מ הוי סתירת אהל, וכן אם עשה מלמעלה למטה א״א לפורקו דבפירוק לא שייך שינוי, ולפי״ז על כרחך הא דרב הונא בכעין כסא טרסקל ואפשר דבזה נסתפקו בתוס׳, ואפשר דגם בפרסו על סמך טפח או על סמך חוט מותר לפרקו, כיון דהותר לנטות הותר לפרוק, ומ״מ נראה דווקא בנטה אותו בשבת, אבל אם היה האהל פרוס מערב שבת אסור לסותרו אף להניח טפח או להניח חוט, שהרי כילי דרב הונא...